

Széchenyi utolsó éveiben emelkedik gondolkodásában szellemi forradalmának magasába. Hatvan-kilenc éves, amikor meghal, a döblingi szanatóriumban szörnyű rettegésben, önkeze által, hogy elkerülje a még rosszabbat, a bosszút, az osztrák tébolyda kényszerzubonyát. Ez is gyilkosság; még ha közvetett is.

Kossuth Lajos kilencvenkét évet élt, a gyönyörű Torinóban, pompázatos kertje virágai között, hegyi séták édességét élvezve. Tüdőgyulladásban szenderedett el.

Melyikük sorsa volt tragikusabb?

Ki fizetett hitéért, akarásaiért, cselekedeteiért nagyobb árat?

Mihez igazodjunk: a mindig, újra és újra visszasírt Kossuth lánggal lobogó harci kedvéhez? Vagy az éppen Kossuth által „legnagyobb magyarnak” nevezett Széchenyi folyamatos tettekkel igazolt, ész-kontroll alá vetett buzgalomához?

Senki emberfia – az adott idő és hely gondos elemzése nélkül – nem válaszolhat hitelesen. De a döntésben –

hogyan kire hallgassunk – éppen Széchenyi tündöklésének csúcán mondott akadémiai beszéde segíthet: „Az ember, mert magyar, még nem erényes ember, és a hazafiság köntösében járó még korántsem hazafi. S hány ilyen külmázás dolgozik a haza meggyilkolásán...” Helyes gondolkodás – felelős beszéd – s annak bátor megcselekvése! Széchenyi a tettek embere volt.

Tudott imádkozni is. A fiatal férfi imája 1826 adventjén nem konvencionális fohászkodás. „Engedd a jövőbe pillantanom; a jó magot a rossz magtól megkülönböztetnem...” „Engedd, hogy az angyal, ki engem megvilágosít, békességben és csendes boldogságban éljen...” „És imádságom ne mondassék, hanem szüntelen cselekvés által küldessék az égbe.”

Széchenyi angyala – talán valóban egy kerub – bizony sokat szenvedett. De végül – hitem szerint – felszárította lucskosra ázott szárnyain a könnyeket, s a rábízott nehéz lelket könnyedén dajkálta át a halhatatlanságra.

TORNAI JÓZSEF

A kozmikus haza

*Olyan nyelven írok, hogy úgy
fogy magyar olvasóm,
ahány csillagot látott
ideának Platón.*

*Egy nyelv hamar-halála
nem is annyira rémítő,
ha nagyon is tudjuk,
mivel lő ránk a jövő.*

*Vagy az oxigén, vagy
az őserdő tűnik el
a földről, és holnapután
nem lesz se víz, se eledel.*

*Egymást verjük agyon,
megnyúzzuk, s éhen döglük az,
kinek szájába nem lóg
legalább egy fűrtnyi gaz.*

*De hátha mi nem akarjuk,
mint a nyolcmilliárd
légtelen földre ítelt
szegény emberi báb,*

*megérni ezt a magunk-
gyártotta megszűnést,
mit bölcsen látott Buddha,
de hát ki fogta fel? És*

*noha e lassú örök-pusztulást
senki el nem hiszi,
úgy látszik, bennünk, magyarokban
libeg valami ösztöni*

*lángja a szabadulásnak:
minél kevesebben születünk
meg a föld-végveszélyének,
annál jobb sok halomra gyűlt*

*roncs hullta előtt elmenni,
ahonnak jöttünk: oda.
A csillagok teremtettek:
a kozmikus haza.*